

Túl a vámokon. A modern szabadkereskedelmi egyezmények tartalmi elemei¹

Beyond Customs.

Content Elements of Modern Free Trade Agreements

Kovács Eszter

https://doi.org/10.47707/Kulugyi_Szemle.2022.1.9

Összefoglaló: A 2010-es évek óta létrejövő modern szabadkereskedelmi egyezményekben a kölcsönösen előnyös cserén túl a nem vámjellegű akadályok eltörléséhez köthető témák is megjelennek. A jelen tanulmányban a szerző ezeket a tartalmi elemeket ismerteti. Először bemutatja a kereskedelmi kapcsolatok változása mentén feltárt stilizált tényeket, majd az általa kiválasztott megállapodásokban található szakpolitikai területekbe nyújt betekintést. Végül röviden beszámol a tartalmi elemekhez fűződő veszélyforrásokról is.

Kulcsszavak: modern kereskedelmi egyezmények, világkereskedelem, liberalizáció, szakpolitikai területek

Abstract: *In addition to mutually beneficial trade, the elimination of non-tariff barriers has emerged in modern free trade agreements since 2010. In the present study, the author discusses these content elements. For that, the analysis first presents the stylized facts revealed along the change in trade relations and then describes the policy areas in the chosen agreements. Finally, it also gives a brief account of the hazards associated with content elements.*

Keywords: *modern free trade agreements, world trade, liberalization, policy areas*

Bevezető

A második világháború óta az *ad valorem* (érték szerinti) importvámok több mint 40 százalékról 4 százalék alá csökkentek, miközben az Általános Vámtarifa- és Kereskedelmi Egyezmény (*General Agreement*

¹ A szerző a tanulmány megállapításait, következtetéseit a 2022. április 4-i záró dátumig rendelkezésre álló adatok alapján tette.

on *Tariffs and Trade*, GATT) aláíróinak, illetve a Kereskedelmi Világszervezet (*World Trade Organization*, WTO) tagjainak a száma fokozatosan bővült. Ez idő alatt az átrendeződött erőviszonyok új folyamatokat indítottak el, amelyek fokozatosan alakították az egyezmények számát, régiós kiterjedését és tartalmát. A kereskedelem liberalizációs megállapodások száma az 1990-es évekig ötven körül volt, azt követően a kormányok egyre gyakrabban kezdeményeztek tárgyalásokat e téren, s így 2022-re háromszáznál is több együttműködés jött létre (WTO, 2022). A világkereskedelem volumene szintén folyamatosan növekedett, amit az 1950-es évektől a vámok csökkenése, a későbbiekben pedig a szállítási és a kommunikációs költségek mérséklődése, valamint a globális értékláncok megjelenése tett lehetővé. Az egyezmények mára interkontinentális jellegűek lettek, az eloszlásukban kirajzolódik az ázsiai, az amerikai és az európai régió relevanciája. A tárgyalások tartalma alapján kijelenthető, hogy az ezredforduló után született két- és többoldalú szabadkereskedelmi megállapodások komplexebbek, és a kereskedelemhez köthető korlátok megszüntetését célozzák. Ezek a jellemvonások határozzák meg a mai világkereskedelmet, és alakítják a jövőbeli tendenciákat is.

Szabadkereskedelmi egyezmények² alatt olyan gazdaságok közötti megállapodásokat értünk, amelyek a vám- és a nem vámjellegű akadályok lebontását teszik lehetővé. Annak ellenére, hogy a nemzetközi kereskedelem fontos alkotói, a szakirodalom – részben a kevés információ miatt – alig foglalkozik a gyakorlati működésükkel és a módszertanukkal. Ezekre szinte kizárólag a WTO-kézikönyvek térnek ki,

2 A „kereskedelmi egyezmények” egy ernyőfogalom, amely alá számos megállapodástípus tartozik. Azonban a besorolt definíciók esetenként eltérő jelentéstartalommal bírnak. A Világbank például – a nemzetközi gazdaságtan kategorizálásával megegyezően – a preferenciális kereskedelmi egyezmények csoportjába sorolja a szabadkereskedelmi megállapodásokat, a regionális kereskedelmi együttműködéseket és a vámuniókat is (World Bank, 2021). A WTO esetén már csak az egyoldalú (nem kölcsönös) kereskedelmi kedvezmények kerültek ebbe a kategóriába. A szervezet kétoldalú tárgyalások eredményének a regionális kereskedelmi megállapodásokat tekinti, ami alá a vámuniókat, a szabadkereskedelmi övezeteket, a gazdasági integrációs együttműködéseket és a részleges megállapodásokat sorolja (WTO, 2021).

rájuk vonatkozó adatokat pedig főként a Kereskedelmi Világszervezet, a Világbank, a Gazdasági Együttműködési és Fejlesztési Szervezet (*Organisation for Economic Co-operation and Development*, OECD), az Egyesült Nemzetek Szervezetének Kereskedelmi és Fejlesztési Konferenciája (*United Nations Conference on Trade and Development*, UNCTAD) és a Nemzetközi Kereskedelmi Központ (*International Trade Center*, ITC) adatbázisai szolgáltatnak. A tartalmukat, jellemvonásaikat és struktúrájukat érintő kérdések azonban már egyre több elemzésben megjelennek (lásd például: Bourgeois, Dawar és Evenett, 2007; Freund és Bolaky, 2008; Braun és Pikó, 2015; Dür és Elsig, 2015; Kutasi, 2015; Young, 2015; Acharya, 2016; Hoekman, 2016; Griller, Obwexer és Vranes, 2017; Rensmann, 2017; Jámbor és Török, 2019; Szigetvári, 2020).

A jelen tanulmány legfőbb célja, hogy ismertesse a 2010-es évek után létrejött modern szabadkereskedelmi egyezmények tartalmi elemeit, röviden szemléltetve azoknak a kereskedelmi folyamatokra gyakorolt hatását is.

Ennek kapcsán elsőként a szabadkereskedelmi megállapodások tendenciáit mutatja be három megközelítésben: egyrészt megvizsgálja a számuk alakulását, másrészt kitér a régiónkénti megoszlásukra, harmadrészt ismerteti az egyezmények jellemvonásainak változását, mely a hagyományos egyezménytípusokról a modern változatokra való áttérésben mutatkozik meg. Ezt követően az egyes gazdaságok világkereskedelmi súlyával foglalkozik, majd feltárja a nagy szereplők által tárgyalt legfontosabb modern megállapodások tartalmát, kitérve a rögzített szakpolitikai területek veszélyforrásaira is.

Több elemzés is vizsgálta már egy-egy megállapodás tartalmi elemeit. Robert Teh például a „WTO plusz” (WTO+) és a „WTO extra” (WTO-X) kategóriák alkotóelemeit azonosította a preferenciális egyezményekben (Teh, 2009). Camilo Pérez Restrepo és Alma Sofia Castro Lara azt az érvelésüket ismertették, miszerint a Csendes-óceáni Szövetség már bőven túlmutat a WTO+ kategórián, és inkább egy regionális gazdasági integrációs forma (Restrepo és Castro Lara, 2019). Cho Moonhee, Kim Young Gui, Koo Kyong Hyun, Park Hyeri

és Keum Hyeyoon a fejlett és a feltörekvő gazdaságok kereskedelmi megállapodásainak a tartalmi elemeit vizsgálták, és kimutatták, hogy az előbbieket által kötött együttműködésekben nagyobb a WTO–X-területek előfordulása (Cho *et al.*, 2020). Choi Nakgyoon empirikusan vizsgálta az 1970 és 2015 közötti megállapodásokban található átlagos szakpolitikai területek számát, majd besorolta azokat a WTO által létrehozott két csoportba (Choi, 2020).

A jelen cikk relevanciája abban rejlik, hogy bemutatja a kereskedelmi megállapodásokban fellelhető azon tartalmi elemeket, amelyek kimaradtak a WTO+ és a WTO–X listájából. E szakpolitikai területeket a szerző a vizsgált együttműködések szövegezése alapján, saját gyűjtés útján határozta meg. A felsorakoztatott tartalmi elemek és a hozzájuk kapcsolódó következtetések a kereskedelmi egyezmények jobb megértését kívánják szolgálni.

Stilizált tények a szabadkereskedelmi egyezmények változásának irányairól

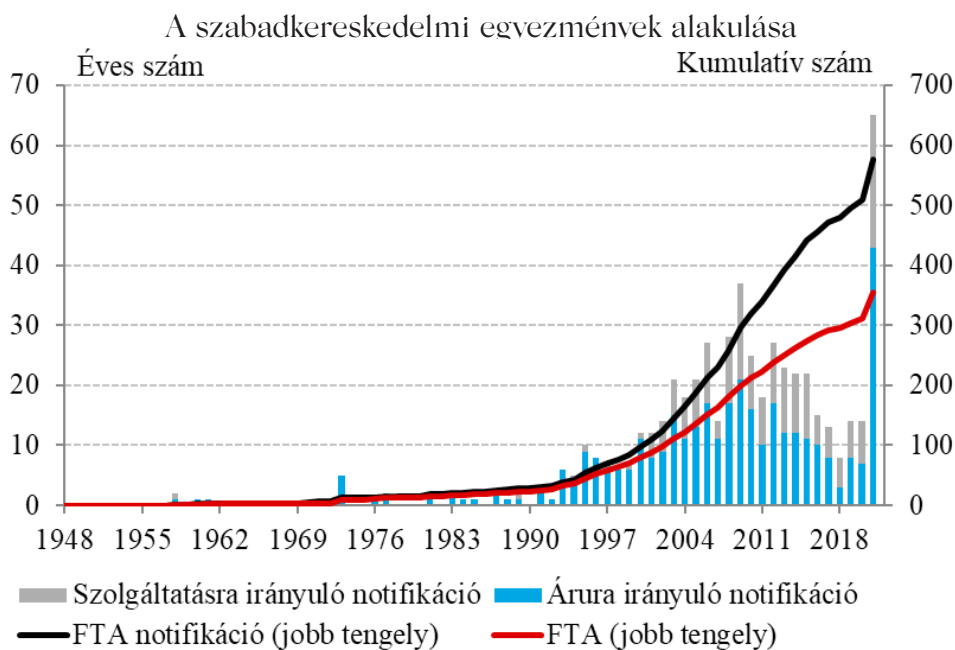
Az 1950-es évektől fokozatosan bővül a kereskedelmi megállapodások száma.

A kereskedelem liberalizációja – a globális folyamatok részeként – a GATT/WTO kezdete óta tartó folyamat (Benczes, 2014), amelynek eredményeképpen számos bilaterális és multilaterális egyezmény jött létre a világ különböző térségeiben. 2022 áprilisában a Kereskedelmi Világszervezet 354 aktív egyezményről és 577 hatályban lévőnek a notifikációjáról számolt be. Az aláírásuk dátuma szerint közölt adatok jól mutatják, hogy a megállapodások száma és bejelentése 1948-tól kezdődően folyamatosan emelkedett, a kilencvenes évektől viszonylag nagy ütemben. 1990-ről 2021-re tizenötszörösére bővült az aktív megállapodások száma – ha az inaktívakat is figyelembe vesszük, akkor valamivel kevesebb, nyolcszoros növekedés mutatható ki. Az árukra és a szolgáltatásokra vonatkozó értékek azonban a változás dinamikájának volatilitását mutatják. Az 1950-es évektől körülbelül negyven

éven át, szinte kizárólag termékekkel kapcsolatos információszolgáltatások érkeztek, majd az ezredfordulót megelőző esztendőekben – közel fele-fele arányban – megjelentek a szolgáltatásokkal kapcsolatos bejelentések is. Jelenleg 361 termékre és 186 szolgáltatásra vonatkozó notifikáció van érvényben (1. ábra). A növekedési tendencia várhatóan folytatódni fog a Doha-forduló és a világ vezető gazdaságainak a kereskedelmi nyitása eredményeképpen.

1. ábra³

Megjegyzés: az érvényben lévő megállapodások az aláírás dátuma szerint.

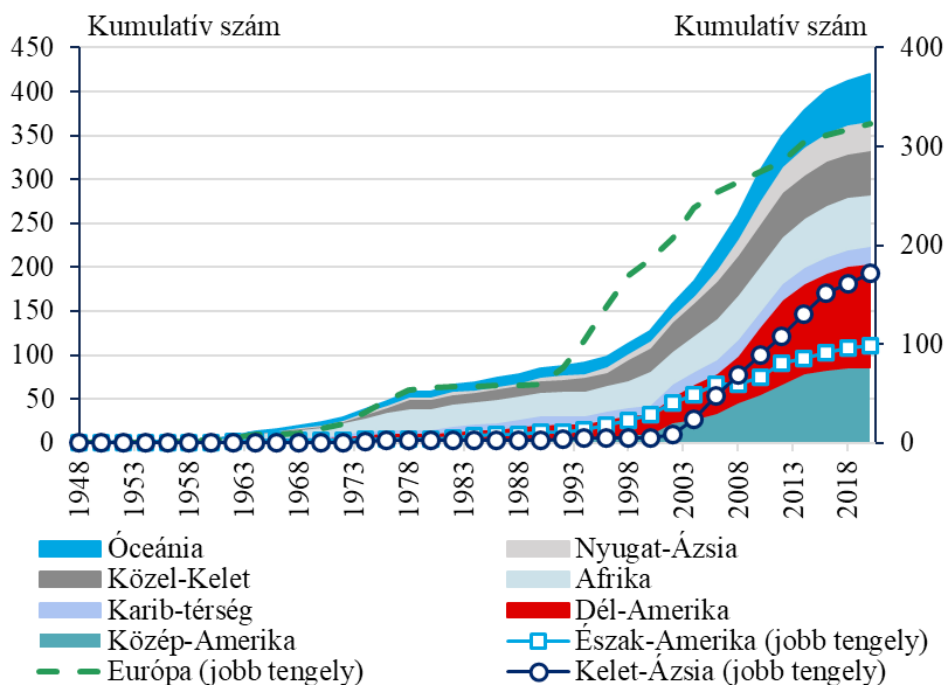
Az elmúlt 50 évben az Európai Unió, Észak-Amerika és Kelet-Ázsia relevanciája kimagasló volt a világkereskedelemben.

A megállapodások változása a másik megközelítés szerint a régiók megoszlásában mutatkozik meg. A *WTO* csoportosítása szerinti tízzenegy földrajzi térségből közel 50 éven át Észak-Amerika és Európa

3 Forrás: *WTO* (2021) alapján saját szerkesztés.

kötötte a legtöbb megállapodást. A 2000-es évektől azonban felértékelődött Kelet-Ázsia súlya is. Bár az utóbbi két évtizedben minden régióban tapasztalható bővülés, a legnagyobb arányban Kelet-Ázsiában növekedett az egyezmények száma, ahol a változás mértéke +3340 százalék volt a vizsgált időszakban. De Közép-Amerika (+760%), Dél-Amerika (+396%), Óceánia (+382%) és Nyugat-Ázsia (+371%) is jelentős mértékben liberalizálta a kereskedelmét. A Karib-tenger térsége, a Közel-Kelet, valamint Afrika – a természetéből adódóan – továbbra is elmarad az említett növekedési ütemektől, várhatóan a következő évtizedekben megindulhat e térségek felzárkózása is (2. ábra).

2. ábra⁴
A régiók relevanciájának a változása

Megjegyzés: az érvényben lévő és az inaktív megállapodások a hatályba lépés ideje szerint.

4 Forrás: WTO (2022) alapján saját szerkesztés.

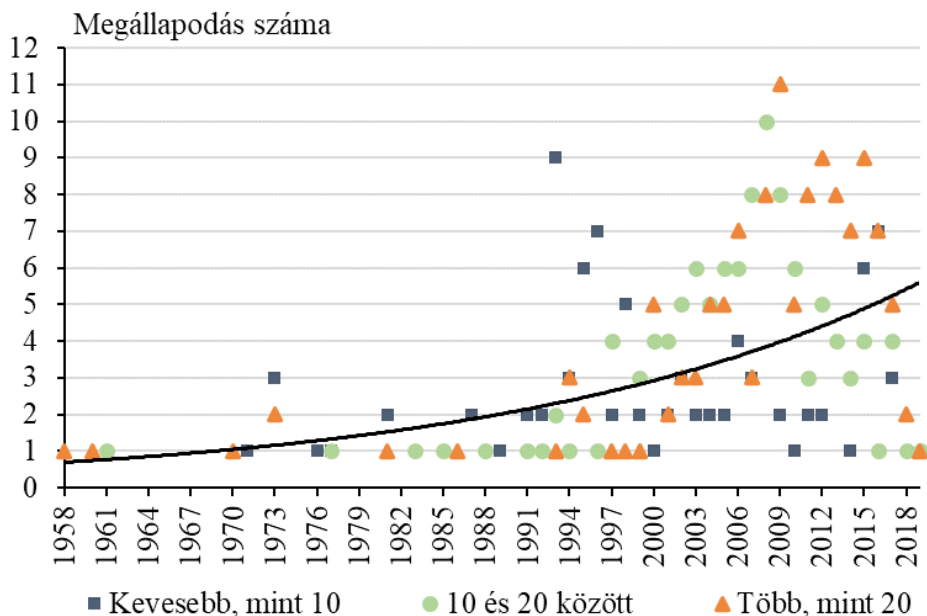
Az ezredforduló után megrekedtek a többoldalú kereskedelmi tárgyalások, és a gazdaságok inkább a bilaterális/regionális, de speciális tartalmú együttműködések felé fordultak. A 2010-es évektől jelentek meg a modern kereskedelmi megállapodások, amelyek a nem vámjellegű akadályok lebontása mellett már a globális szabályozásra is kiterjednek.

Az 1990-es évek végéig a megállapodások többsége kevesebb mint tíz szakpolitikai területet érintett. A 2000-es évektől a számuk ugrásszerűen megnőtt, átlagosan tíz-húsz, de néhány esetben annál is több területre kiterjedő együttműködések is feltűntek. Az elmúlt évtizedben viszont megtorpant a gyors növekedési tendencia (3. ábra), ami egyrészt a 2008/2009-es világválságra, másrészt az egyes gazdaságok megállapodási lefedettségére vezethető vissza. (Egy idő után ugyanis elfogy a partnerek száma.) Bár a felsorolt okok miatt az emelkedés várhatóan kisebb ütemben, de a jövőben is folytatódik majd.

A hagyományos kereskedelmi megállapodásoktól a modern egyezmények felé történő elmozdulás az 1990-es években kezdődött. Az Uruguay-forduló (1986–1993) keretein belül 1995-ben létrejött a WTO, s ezzel megindultak a kereskedelmi egyezmények korszerűsítését célzó reformok. A forduló után fennmaradt számos kérdést egy újabb tárgyalássorozat, a 2001-ben kezdődött Doha-forduló próbálta orvosolni, amely kiemelt figyelmet fordított a világkereskedelem multilaterális szabályozására, valamint a világ áru- és szolgáltatáskereskedelmének a liberalizálására. A forduló 2005-re tervezett befejezése megakadt, és azóta sem zárult le. A tárgyalások során a legfőbb problémát a nagyfokú érdekellentétek és az eltérő álláspontok okozták, emiatt egyelőre nincs remény a sikeres lezárására. Részleges megoldások azonban születtek: az egyik legfontosabb eredmény a vámszintek csökkenése volt (Kiss, 2018).

3. ábra⁵

A szabadkereskedelmi egyezményekben érintett
szakpolitikai területek változása

Megjegyzés: az érvényben lévő megállapodások a hatályba lépés ideje szerint.

A multilaterális kereskedelmi rendszer a GATT keretében jött létre, több mint 70 évvel ezelőtt. Az azóta eltelt időben a világ gazdaságai számos megállapodást kötöttek. 1990 előtt a kereskedelem liberalizációjára vonatkozó együttműködéseket jellemzően a közel azonos fejlettségi szinten álló, szomszédos országok írtak alá. Később fokozatosan elterjedtek a fejlett és a fejlődő országok közötti regionális és multilaterális egyezmények is (Kiss, 2018). A Doha-forduló sikertelensége azonban felhívta a figyelmet a többoldalú koncepciók újragondolására. A világ gazdaságai ezért továbblépési lehetőségeket kerestek. Ennek a legfőbb hozadéka, hogy az utóbbi években számos gazdaság inkább a kevesebb létszámú/regionális, de speciális megállapodások felé fordul.

5 Forrás: *World Bank* (2022) alapján saját szerkesztés.

A 2010-es években megkezdődött a mély és átfogó kereskedelmi egyezmények kialakítása, amelyek a beruházási lehetőségek mellett a globális szabályozást is megcélzották (Kutasi, Rezessy és Szijártó, 2014). A regionális törekvéseken túl megjelentek az interregionális koncepciók – például a Transzatlanti Kereskedelmi és Beruházási Partnerség (*Transatlantic Trade and Investment Partnership*, TTIP) és a Transz-csendes-óceáni Partnerség (*Trans-Pacific Partnership*, TPP) – is. Az átalakuló kereskedelmi viszonyok megváltoztatták az egyezmények jellegét, így az árukereskedelem mellett egy több szektorra is kiterjedő liberalizáció valósult meg. Az államközi vitarendezés (*Investment Court System*, ICS, *Investor State Dispute Settlement*, ISDS), a származási szabályok, a jog és a normák összehangolása, a szellemi tulajdonjogok védelme, a versenyjog vagy az állami tulajdonú vállalatok védelme ma már a modern szabadkereskedelmi egyezmények részét képezik. Néhány szerződésben megjelenik mindezen felül a korrupció elleni harc, a környezetvédelem vagy a kkv-szektor támogatása is. Henrik Horn, Petros C. Mavroidis és André Sapir összesen 52 ilyen területet azonosítottak (Horn, Mavroidis és Sapir, 2010). Közülük 18 olyan alapvető rendelkezés, amely a piaci hozzáféréshez és a globális értékláncok működésének a megkönnyítéséhez járul hozzá⁶ (Baldwin, 2006).

A világgazdaság nagymértékű globalizációja és a magas fokú interdependencia arra készteti a szereplőket, hogy a saját szuverenitásuk megtartása mellett minél nagyobb mértékben részesüljenek a globalizáció által kínált előnyökből. Ezt a kereskedelemhez kapcsolódóan az árucseré mellett az egyéb területekhez is köthető liberalizáció magasabb szintjei szolgálják (Kiss, 2018). A speciális szakpolitikai területek mára a regionális, a bilaterális és a multilaterális egyezmények központi elemévé váltak, és kimondott célkitűzésük a

6 Az egyezményekben szereplő vámcsoökkentések és az egyes szakpolitikai területek jogi végrehajtását csak részben végzi el a WTO; van olyan, amit nem lehet kikényszeríteni. Horn, Mavroidis és Sapir (2010) szerint néhány terület esetén azokat a jogilag érvényesíthető szabályozásokat, amelyekre a WTO mandátuma kiterjed, a WTO+ listázza. A szervezet mandátumán kívül esőket a WTO-X tartalmazza (Hofmann, Osnago és Ruta 2017).

gazdasági fejlődésen túl az érdekérvényesítés. A világ vezetőit ugyanis erős geostratégiai érdekek fűzik a megállapodások megkötéséhez. A jelen tendenciák alapján kijelenthető, hogy egyre inkább ezeknek az együttműködéseknek a hálózata határozza meg a világkereskedelmi erőviszonyokat (Martonyi, 2016; Griller, Obwexer és Vranes, 2017).

Régi kereskedelmi célok, új lehetőségek – napiaink meghatározó egyezményei

A legtöbb politikai területet tömörítő és a legnagyobb súlyú kereskedelmi egyezményeket az elmúlt 10 év során tárgyalták. Közülük néhány még aláíratlan (TTIP), másokat már aláírtak, de még nem hatályosak. Ilyen például a Regionális Átfogó Gazdasági Partnerség (*Regional Comprehensive Economic Partnership*, RCEP) vagy az Átfogó Gazdasági és Kereskedelmi Megállapodás (*Comprehensive Economic and Trade Agreement*, CETA). A hatályos együttműködések (a Japán és az Európai Unió közti JEFTA, a tizenegy ország által aláírt CPTPP, illetve az észak-amerikai államok közti USMCA) is csupán 2018-tól kezdődően élnek, ami azt mutatja, hogy még kiforratlanok, sok szakpolitikai terület átalakítására, pontosítására van szükség.

A világ eddigi legnagyobb szabadkereskedelmi megállapodását, az RCEP-t 2020-ban írta alá 15 olyan ázsiai és óceániai ország, amelyek együttesen a világ nominálisan számított GDP-jének 38 százalékát adták 2019-ben. Az aláírók közül Kína súlya a legnagyobb: a világ teljes kibocsátásának a 16 százalékát teszi ki. Az egyezmény a vámok eltörlésén túl környezetvédelmi, harmonizálási és szabályozási kérdésekkel is foglalkozik (RCEP, 2019).

Az Egyesült Államok–Mexikó–Kanada Megállapodás (*United States–Mexico–Canada Agreement*, USMCA) három résztvevőjének 28 százalék az együttes aránya a teljes termelésben, s ebből az Egyesült Államoké 24 százalékot tesz ki. A szerződés révén a felek főként a gépjárműgyártás növelését kívánják elérni, ennek ellenére számos munkaügyi és egyéb szabályozási kérdésről is megállapodtak (*Office of United States Trade Representative*, 2021b).

A legnagyobb kereskedelmi egyezmény egyébként az Egyesült Államok és az Európai Unió közötti TTIP lett volna, de az USA visszalépett. A két fél együttműködése 42 százalékot képviselt volna a globális termelésben. Ugyanakkor várható, hogy a Joe Biden vezette adminisztráció véglegesíteni fogja a tervezetet, amellyel kapcsolatban a legnagyobb viták a környezetvédelem és a normák, szabályok harmonizációja kapcsán keletkeztek (*European Commission*, 2021a).

A hét résztvevőt egyesítő Átfogó és Előremutató Csendes-óceáni Partnerségen (*Comprehensive and Progressive Agreement for Trans-Pacific Partnership*, CPTPP [TPP–II]) belül Japán 6, Kanada 2, Mexikó 1 százalékát alkotja a globális termelésnek. Az egyezmény a számos nem vámjellegű akadály mellett vitarendezési mechanizmussal kívánja feloldani a tagok között felmerülő ellentéteket (*Australian Government, Department of Foreign Affairs and Trade*, 2019).

A Kanada és az Európai Unió közötti CETA jelentősége abban rejlik, hogy az életbe lépése óta 9,1 százalékkal nőtt a két piac közötti kereskedelmi forgalom. Az eddigi működéséből úgy látszik, hogy a benne részt vevő gazdaságok kiegészítik egymást. A megállapodás legfőbb célja a gazdasági növekedés és a munkahelyteremtés támogatása az áruk, a szolgáltatások és a beruházások jobb piacra jutása révén (*European Commission*, 2021c).

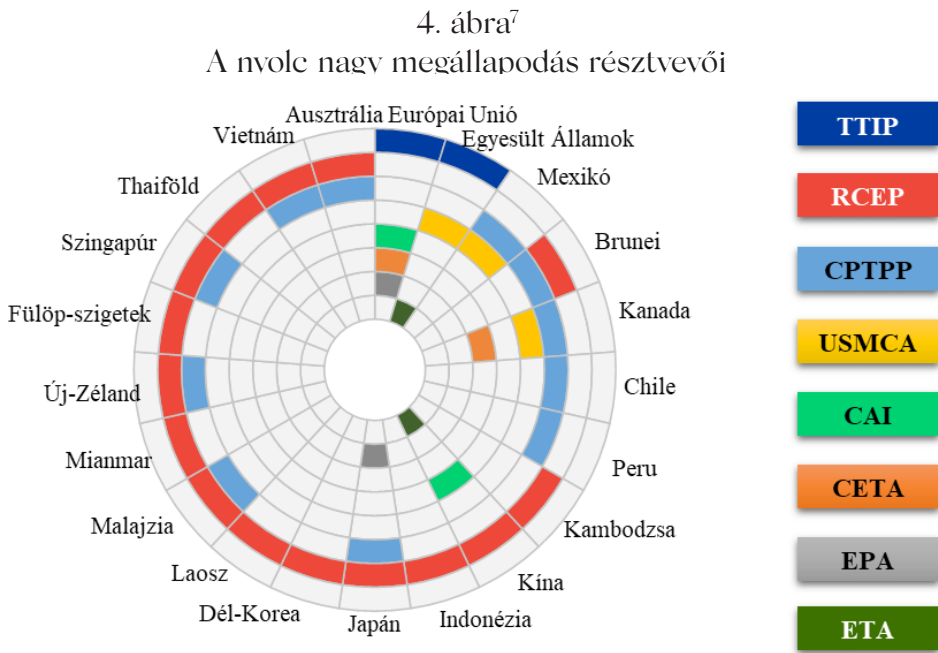
Az Európai Unió és Japán által kötött Gazdasági Partnerségi Megállapodás (*Economic Partnership Agreement*, EPA) két résztvevője közül egyharmadát adja a globális termelésnek. A felek az egyezményben számos politikai területet is rögzítettek a kereskedelmük fellendítése érdekében (*European Commission*, 2021d).

2020. december 30-án az EU és Kína megkötötte az Átfogó Beruházási Megállapodást (*Comprehensive Agreement on Investment*, CAI), amely révén az uniós befektetők nagyobb hozzáférést kapnak Kína piacához. Viszonzásként Kína igazságosabb bánásmódot biztosít számukra, tehát az uniós vállalatok kedvezőbb versenyfeltételek mellett bővíthetik a piacaikat (*European Commission*, 2021b).

Az Egyesült Államok és Kína 2020. január 15-én írta alá a Gazdasági és Kereskedelmi Megállapodást (*Economic and Trade Agreement*,

ETA), melynek értelmében az amerikai vállalatok nagyobb számban jelenhetnek meg a kínai piacokon. Ezzel biztosított a mezőgazdasági termékek nagyobb áramlása és az energiaexport fokozása. Cserébe Kína vállalta az amerikai technológia és üzleti titkok magasabb szintű védelmének a biztosítását, továbbá elkötelezettnek mutatkozott aziránt, hogy megemeli az Egyesült Államokból érkező áruk- és szolgáltatásoknak az importját (*Office of United States Trade Representative*, 2021a).

A 4. ábra a felsorolt megállapodások szereplőit ismerteti.

Megjegyzés: az egyes színek a vonatkozó megállapodás résztvevőit jelzik.

⁷ Forrás: saját szerkesztés.

A modern kereskedelmi egyezmények sajátosságai

A globalizáció erősödésével párhuzamosan átalakultak a nemzetközi kereskedelemmel kapcsolatos szabályozások, ami leginkább az együttműködések tartalmában tükröződik. A tanulmányban említett megállapodásokban már számos szakpolitikai terület feltűnik. Azok pedig szinte kivétel nélkül megfogalmaznak olyan előírásokat, amelyek ugyan csak közvetetten képesek hozzájárulni a gazdasági jóléthez, ugyanakkor valamilyen formában választ adnak a 21. század kihívásaira. A környezetvédelemmel, a nukleáris biztonsággal vagy a tiltott szerekekkel kapcsolatos előírások mind arra utalnak, hogy az egyezményekben érintett szereplők olyan feltételekben állapodnak meg, amelyek megteremtik a békés, fenntartható kereskedelem alapjait. A bemutatott szerződések általában kitérnek arra is, hogy milyen következményekkel jár az előírások megszegése. A be nem tartásuk kedvezőtlen helyzetet teremt, tehát egyik félnek sem éri meg a szerződésszegés.

Ezzel egy időben fel kell hívni a figyelmet arra, hogy a megfogalmazott szakpolitikai területek sokszor ellentmondásosak, illetve vitát szülnek a szakszervezetek, egyéb intézmények vagy maguknak az aláíróknak a körében. Az egyik kardinális témakör a normák és a jogok harmonizációja, ugyanis előfordulhat, hogy a szerződő felek nézőpontja merőben eltér például bizonyos élelmiszerbiztonsági vagy gyógyszer szabályozási előírások terén, amelyek sok esetben egészségügyi kockázatokkal járnak, emellett fogyasztóvédelmi aggályokat is kiválthatnak. A másik jelentős kérdés a környezetkárosítás, amit az okoz, hogy a távolság következtében csak nagyobb szennyezés árán lehet megvalósítani a felek közötti szállítmányozást. Fontos megemlíteni még az egyéb költségeket is: az import miatt kialakuló munkanélküliség csökkentése átképzési költséggel járhat; a szabványok harmonizálása műszaki kiadásokat generálhat; a külföldi vállalatok térnyerése pedig versenyhátrányt jelenthet a hazaiaknak (Kutasi, 2015).

A következőkben a tanulmány felsorolja azokat a szakpolitikai területeket, amelyek a WTO+ és a WTO-X kategorizálás szerint az

1. táblázat⁸
Azonosított szakpolitikai területek (WTO+)

WTO+	TTIP	USMCA	RCEP	CAI	ETA	CETA	EPA	CPTPP
Ipari termékek vámja	.	.	.	.	.	.	.	.
Mezőgazdasági termékek vámja	.	.	.	.	.	.	.	.
Egyéb vámtarifák, vámszabályok	.	.	.	.	.	.	.	.
Exportadók			.	.				
Az egységes támogatási rendszerrel (SPS) kapcsolatos intézkedések	.	.	.	.	.	.	.	.
Állami vállalatok	.	.		.	.	.	.	
A kereskedelem technikai akadályait (TBT) érintő intézkedések	.					.	.	
Kiegészítő intézkedések (CVM)	.					.	.	
Antidömping	.					.	.	
Állami támogatások	.							
Közbeszerzés	.	.				.	.	
A kereskedelmi befektetésekkel kapcsolatos intézkedések (TRIMS)	.	.	.	.	.	.	.	.
A szolgáltatások kereskedelméről szóló egyezmény (GATS)				.		.	.	
A kereskedelemmel kapcsolatos szellemi tulajdonjogokra vonatkozó megállapodás (TRIPS)						.	.	

8 Forrás: saját szerkesztés a vonatkozó kereskedelmi megállapodások szövege alapján.

ismertetett kereskedelmi egyezmények részét képezik. Elsőként a WTO+ bontás szerinti tartalmakat vesszük górcső alá, amelyek közül a leggyakoribb elemeket – az alapvető vámintézkedéseken felül – az egészségügyi, a növényegészségügyi intézkedések és a diszkriminációmentesség jelentik (1. táblázat).

A modern megállapodások azonban a piacnyitáson túl különböző területek harmonizációját is megcélozzák. Az ilyen típusú egyezménytartalmakat a WTO–X listázza. Az általunk vizsgált megállapodásokban a leggyakrabban a szellemi tulajdonjogok védelme, az energia, a környezetvédelem, a beruházó és az állam közti vitarendezési mechanizmus – illetve annak az újabb változata, az államközi vitarendezés –, valamint a kis- és középvállalatok nemzetközi piacokra kerülését célzó intézkedések tűnnek fel (2. táblázat).

2. táblázat⁹
Azonosított szakpolitikai területek (WTO–X)

WTO X	TTIP	USMCA	RCEP	CAI	ETA	CETA	EPA	CPTPP
Korrupcióellenesség		.				.		
Versenypolitika	.	.	.	.		.	.	.
Környezetvédelem	.	.		.	.	.	.	.
Szellemi tulajdonjogok (IPR)	.	.	.	.	.	.	.	.
Beruházásvédelem	.	.	.	.		.	.	.
Munkaerőpiaci szabályozás	.			.		.		
Tőkemozgás	.			.	.	.	.	.
Fogyasztóvédelem	.			.	.	.		
Adatvédelem	.	.	.	.	.	.	.	.
Mezőgazdaság	.			.	.	.	.	.
Jogszabályok harmonizációja	.		.	.		.		
Audiovizualitás	.			.		.	.	
Polgári védelem	.							
Innovációs politikák	.		.	.		.		
Kulturális együttműködés							.	

9 Forrás: saját szerkesztés a vonatkozó kereskedelmi megállapodások szövege alapján.

WTO-X	TTIP	USMCA	RCEP	CAI	ETA	CETA	EPA	CPTPP
Gazdaságpolitikai együttműködés	.	.	.	.			.	.
Oktatás és képzés						.	.	
Energia	.	.		.	.	.	.	.
Pénzügyi segélyezés							.	
Egészségügy	.					.	.	
Emberi jogok	.			.	.	.		
Illegális bevándorlás	.		.	.	.			
Tiltott kábítószerek								
Ipari együttműködés			.					
Információs társadalom	.					.	.	
Bányászat	.			.		.	.	.
Pénzmosás				.				
Nukleáris biztonság								
Politikai párbeszéd			.				.	
Közigazgatás	.		.	.	.	.	.	.
Regionális együttműködések	.		.	.	.			.
Kutatás és technológia	.	.				.	.	.
Kis- és középvállalatok	.	.	.	.	.	.	.	.
Társadalmi ügyek	.		.			.		
Statisztika	.			.		.	.	
Adózás					.	.	.	
Terrorizmus				.				
Vízum és menedékjog						.		

Azonosított szakpolitikai területek, avagy a jövő megállapodásainak tartalma

A következőkben arra vállalkozik a tanulmány, hogy ismertesse azokat a szakpolitikai területeket, amelyek kimaradtak a WTO teljes listájából (3. táblázat). Az új tartalmi elemeket a vonatkozó kereskedelmi megállapodásokból gyűjtöttem össze:

- A kompetitív liberalizáció elképzeléseinek megfelelően a *származási szabályok* előírják az áruk származási helyének a feltüntetését annak érdekében, hogy csak azok az országok részesüljenek kedvezményes elbánásban, amelyekben az adott terméket előállították vagy feldolgozták (tehát nem a feladás helye számít).
- A rögzített *élet-, nyugdíj- és egészségbiztosítási szabályok* arra hivatottak, hogy lehetővé tegyék a megfelelő specifikációval rendelkező külföldi biztosítótársaságok számára a hazai versenybe való diszkriminációmentes kapcsolódást.
- A *banki szolgáltatások* a „gyors és megbízható” kereskedelmet célozzák meg. Magukban foglalják a tranzakciók szinte azonnali ki-egyenlítését, a hitelminősítési eljárást, az alapkezelést és a határidős ügyletekkel kapcsolatos szolgáltatásokat. Emellett az *árfolyamgyakorlatok rögzítése* segítheti a rugalmas és zökkenőmentes devizaátváltást, ami a nemzetközi monetáris rendszer stabilitása szempontjából kulcsfontosságú tényező.
- Az általános élelmiszer-biztonsági szabályok kiterjesztéseként helyet kap az *elektronikus hús- és baromfiinformációs rendszer* alkalmazása, amely azt a célt szolgálja, hogy nyomon lehessen követni az egyes termékek származását, de tartalmazza például az állat táplálásával és tartásával kapcsolatos információkat is. Továbbá megjelennek egyéb *vízi termékekkel, takarmány-adalékanyagokkal és a biotechnológiával kapcsolatos szabályozások* is.
- A szellemi tulajdonjogokhoz kapcsolódik, de azok bővített rendelkezése a *földrajzi jelzések használatával kapcsolatos szabályok* egyezményekbe foglalása. Ezek főként azt a célt szolgálják, hogy az egyes gazdaságok földrajzi jelzései védelmet élvezzenek – köztük az adott gazdaságokra vonatkozó védjegyhez tartozó általános kifejezések is. Ha ezt valamely fél megszegné, akkor egy eljárás keretében lehetővé válna a tisztességtelen jelzések törlése. A szabályok be nem tartása esetén a kijelölt bíróság a vétkes felet jogerős ítéletben pénzbüntetés, kötbér és kártérítés fizetésére kötelezheti.
- Végül – és egyre gyakrabban – az *e-kereskedelem* is fontos részt jelent az azonosított területeknek. A felek az e téren felmerülő jogsértéseket, kalózkodást és hamisítást oly módon kívánják

csökkenteni, hogy az azokra vonatkozó kereskedelmi akadályokat mérsékljük, így lehetővé válik az elektronikus platformoknak a törvények szerinti, legális használata.

3. táblázat¹⁰
Azonosított szakpolitikai területek

Azonosított szakpolitikai területek	TTIP	USMCA	RCEP	CAI	ETA	CETA	EPA	CPTPP
Származási szabályok	.	.	.	.	.	.	.	.
Biztosítás (élet-, nyugdíj-, egészségbiztosítás)					.	.	.	
Banki szolgáltatások, hitelminősítés, elektronikus fizetési szolgáltatások, értékpapírok, alapkezelés, határidős szolgáltatások	.	.	.	.	.	.	.	.
Árfolyamgyakorlatok		.			.		.	
Gyógyszeripar	.			.	.	.	.	
Hamisítás					.		.	
E-kereskedelem	.	.	.	.	.	.	.	.
Vegyes bizottság	.		.		.			
Bírósági végrehajtás és eljárás (tanúvallomás)					.			
ISDS, GGDS	.	.	.	.	.	.	.	.
Elektronikus hús- és baromfiinformációs rendszer					.			
Vízi termékek					.	.	.	
Biotechnológia					.	.	.	
Rovarirtók szabályozása	.							
Takarmány-adalékanyagok, premixek, összetett takarmány					.	.		
Földrajzi jelzések	.				.	.		
Végrehajtási mechanizmus					.			

10 Forrás: saját szerkesztés a vonatkozó kereskedelmi megállapodások szövege alapján.

Összegzés

A tanulmány elsőként bemutatta a szabadkereskedelmi megállapodások kapcsán felmerülő tendenciákat, ismertette a fontosabb modern egyezményeket és a bennük megjelent – a régebbiekhez képest – új tartalmakat.

A szabadkereskedelmi együttműködések számának vizsgálatából kiderült, hogy az utóbbi 10 év során megtorpant a korábban gyorsan növekvő tendencia. Ez a változás főként annak köszönhető, hogy a mélyebb típusú megállapodások általában több régióra is kiterjednek, így manapság a sekélyebb, néhány gazdaságot tömörítő együttműködések helyett kevesebb, de nagyobb volumenű (interregionális) megállapodások születnek. Ezért úgy véljük, hogy a jövőben kisebb ütemű emelkedés várható a számukban.

A régiókénti megoszlás vizsgálatakor azt állapítottuk meg, hogy a fejlett régiók kötötték a legtöbb kereskedelmi egyezményt, ami főleg a magasabb szintű intézményrendszerüknek, a nagyobb arányú kihelezhető tőkemennyiségüknek, a sokszínűbb, diverzifikáltabb gazdasági feltételeiknek köszönhető.

Végezetül azt a következtetést lehet levonni, hogy a globalizáció hatására a világkereskedelem liberalizálódása fokozatosan egyre több szektorra terjedt ki, s ez a vámok és a kvóták megszüntetése mellett a nem vámjellegű akadályok lebontásában is megmutatkozik. A szolgáltatásokra, a tőkére, a szellemi tulajdonra és a nemzetközi standardok megalkotására vonatkozó előírások mellett pedig mára olyan egészen újszerű területeket is bevontak, mint az illegális bevándorlás, a terrorizmus, a nukleáris biztonság vagy a kulturális együttműködések.

A tanulmány a szakpolitikai területek feltárásával arra kívánja felhívni a figyelmet, hogy egy-egy modern szabadkereskedelmi egyezmény a lehetőségek mellett számos kockázatot is hordoz a benne részt vevő felek számára. Európai viszonylatban érdemes megvizsgálni, hogy az EU-hoz kötődő együttműködések mennyire változtatnak a térség helyzetén gazdasági és geopolitikai értelemben. Az is érdekes kérdés, hogy milyen költségekkel jár a jogharmonizációhoz kapcsolódó

területeknek és egyéb szabályozó pontoknak a kapcsolódó megállapodásban történő jóváhagyása.

Irodalomjegyzék

- Acharya, Rohini (2016). *Regional Trade Agreements and the Multilateral Trading System*. Cambridge: Cambridge University Press. A letöltés ideje: 2022. március 30. <https://doi.org/10.1017/CBO9781316676493>.
- Australian Government, Department of Foreign Affairs and Trade (2019). CPTPP Text and Associated Documents. A letöltés ideje: 2021. február 3. <https://www.dfat.gov.au/trade/agreements/in-force/cptpp/official-documents>.
- Baldwin, Richard (2006). Multilateralising Regionalism: Spaghetti Bowls and Building Blocks on the Path to Global Free Trade. *World Economy*, 29(11), 1451–1518. A letöltés ideje: 2022. március 30. <https://doi.org/10.1111/j.1467-9701.2006.00852.x>.
- Benczes István (2014). The Globalization of Economic Relations. In Manfred B. Steger, Paul Battersby és Joseph M. Siracusa (szerk.), *The SAGE Handbook of Globalization* (133–150. o.). A letöltés ideje: 2022. március 30. <https://doi.org/10.4135/9781473906020.n9>.
- Bourgeois, Jacques, Dawar, Kamala és Evenett, Simon J. (2007). *A Comparative Analysis of Selected Provisions in Free Trade Agreements*. Brüsszel: The European Commission.
- Braun Gábor és Pikó Tibor (2015). A transzatlanti szabadkereskedelmi tárgyalások nemzetközi háttere. *KKI-tanulmányok*, (4). A letöltés ideje: 2022. március 30. https://kki.hu/assets/upload/4_KKI-tanulmany_USA-EU_TTIP_Braun-Piko_20150515.pdf.
- Cho, Moonhee, Kim, Young Gui, Koo, Kyong Hyun, Park, Hyeri és Keum, Hyeyoon (2020). The Components of Free Trade Agreements and Their Effects on International Trade. *World Economy Brief* 10(12), 1–4.
- Choi, Nakgyoon (2020). Deeper Regional Integration and Global Value Chains. *Seoul Journal of Economics*, 33(1), 43–71.
- Dür, Andreas és Elsig, Manfred (2015). *Trade Cooperation: The Purpose, Design and Effects of Preferential Trade Agreements*. Cambridge: Cambridge University Press. A letöltés ideje: 2022. március 30. <https://doi.org/10.1017/CBO9781316018453>.

- European Commission* (2021a). EU Negotiating Texts in TTIP. A letöltés ideje: 2021. január 14. <https://trade.ec.europa.eu/doclib/press/index.cfm?id=1230>.
- European Commission* (2021b). EU–China Comprehensive Agreement on Investment (CAI): List of Sections. A letöltés ideje: 2021. január 14. <https://trade.ec.europa.eu/doclib/press/index.cfm?id=2237>.
- European Commission* (2021c). Comprehensive Economic and Trade Agreement (CETA) Between Canada of the One Part, and the European Union and Its Member States. A letöltés ideje: 2021. március 22. https://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2014/september/tradoc_152806.pdf.
- European Commission* (2021d). EU–Japan Economic Partnership Agreement: Texts of the Agreement. A letöltés ideje: 2021. január 14. <http://trade.ec.europa.eu/doclib/press/index.cfm?id=1684>.
- Freund, Caroline és Bolaky, Bineswaree (2008). Trade, Regulations, and Income. *Journal of Development Economics*, 87(2), 309–321. A letöltés ideje: 2022. március 30. <https://doi.org/10.1016/j.jdeveco.2007.11.003>.
- Griller, Stefan, Obwexer, Walter és Vranes, Erich (2017). Mega-Regional Trade Agreements: New Orientations for EU External Relations? In Stefan Griller, Walter Obwexer és Erich Vranes (szerk.), *Mega-Regional Trade Agreements: CETA, TTIP, and TiSA. New Orientations for EU External Economic Relations* (3–16. o.). A letöltés ideje: 2022. március 30. <https://doi.org/10.1093/oso/9780198808893.001.0001>.
- Hoekman, Bernard (2016). Deep and Comprehensive Free Trade Agreements. *Robert Schuman Centre for Advanced Studies Research Paper*, (29). A letöltés ideje: 2022. március 30. <https://doi.org/10.2139/ssrn.2848966>.
- Hofmann, Claudia, Osnago, Alberto és Ruta, Michele (2017). Horizontal Depth: A New Database on the Content of Preferential Trade Agreements. *The World Bank Policy Research Working Paper*, (7981). A letöltés ideje: 2022. március 30. <https://doi.org/10.1596/1813-9450-7981>.
- Horn, Henrik, Mavroidis, Petros C. és Sapir, André (2010). Beyond the WTO? An Anatomy of EU and US Preferential Trade Agreements. *The World Economy*, (33), 1565–1588. A letöltés ideje: 2022. március 30. <https://doi.org/10.1111/j.1467-9701.2010.01273.x>.
- Jámbor Attila és Török Áron (2019). A regionális kereskedelmi egyezmények létrejöttét meghatározó tényezők. *Közgazdasági Szemle*, 66(4), 418–433. A letöltés ideje: 2022. március 30. <https://doi.org/10.18414/KSZ.2019.4.418>.

- Kiss Judit (2018). Átalakulóban a világkereskedelem? *MTA KRTK Világgazdasági Intézet*. A letöltés ideje: 2022. március 30. https://mta.hu/data/dokumentumok/doktori_tanacs/VilagKer-Kiss.J-VTT191218.pdf.
- Kutasi Gábor (2015). A Transzatlanti kereskedelmi és beruházási társulás és a növekedés. Gyakorlati és módszertani kérdések. *Köz-Gazdaság*, 10(3), 57–71.
- Kutasi Gábor, Rezessy Gergely és Szijártó Norbert (2014). Az USA–EU kereskedelmi tárgyalások várható hatása a magyar növekedésre. *Külgazdaság*, 58(7–8), 58–85.
- Martonyi János (2016). A világkereskedelem szabályozásának dilemmái. *Külügyi Szemle*, 15(2), 49–70.
- Office of United States Trade Representative* (2021a). Economic and Trade Agreement Between the Government of the United States of America and the Government of the People's Republic of China Text. A letöltés ideje: 2021. február 24. <https://ustr.gov/countries-regions/china-mongolia-taiwan/peoples-republic-china/phase-one-trade-agreement/text>.
- Office of United States Trade Representative* (2021b). Agreement Between the United States of America, the United Mexican States, and Canada 7/1/20 Text. A letöltés ideje: 2021. február 24. <https://ustr.gov/trade-agreements/free-trade-agreements/united-states-mexico-canada-agreement/agreement-between>.
- RCEP* (2019). Legal Text of the RCEP Agreement. A letöltés ideje: 2021. január 18. <https://rcepsec.org/legal-text/>.
- Rensmann, Thilo (2017). *Mega-Regional Trade Agreements*. Cham: Springer. A letöltés ideje: 2022. március 30. <https://doi.org/10.1007/978-3-319-56663-4>.
- Restrepo, Camilo Pérez és Castro Lara, Alma Sofia (2019). The Pacific Alliance: WTO+ and WTOX? In Pierre Sauvé, Rodrigo Polanco Lazo és José Manuel Álvarez Zárate (szerk.), *The Pacific Alliance in a World of Preferential Trade Agreements* (65–82. o.). A letöltés ideje: 2022. március 30. https://doi.org/10.1007/978-3-319-78464-9_3.
- Szigetvári Tamás (2020). A mélyülő szabadkereskedelem kihívásai a déli Mediterráneumban. *Külgazdaság*, (64), 70–72. <https://doi.org/10.47630/KULG.2020.64.7-8.72>.
- Teh, Robert (2009). Competition Provisions in Regional Trade Agreements. In Antoni Estevadeordal, Kati Suominen és Robert Teh (szerk.), *Regional Rules in the Global Trading System* (418–491. o.).

- The World Bank* (2021). Deep Trade Agreements. Evolution of Depth over Time. A letöltés ideje: 2021. február 3. <https://datatopics.worldbank.org/dta/dashboard.html>.
- WTO* (2022). Regional Trade Agreements Database. A letöltés ideje: 2022. április 4. <http://rtais.wto.org/UI/charts.aspx#>.
- Young, Alasdair R. (2015). Liberalizing Trade, Not Exporting Rules: the Limits to Regulatory Coordination in the EU's 'New Generation' Trade Agreements. *Journal of European Public Policy*, 22(9), 1253–1275. A letöltés ideje: 2022. március 30. <https://doi.org/10.1080/13501763.2015.1046900>.